

Везе Црне Горе са Русијом од половине XVI вијека до данас

По одредбама Пожунског уговора (26 XII 1805) Аустрија је принуђена чланом 23 тога уговора, да уступи Французима сва пристаништа, утврђења и мјеста, која су припадала Млетачкој Републици заједно са читавим затеченим ратним материјалом. Француска влада је наредила своје генералу Молитору да изврши војничким путем одредбе овог уговора, да запосједне сва мјеста, која су одређена, а међу њима и Боку Которску. У том међувремену Руси су се споразумјели са владиком Петром I да предухитре Французе, да заузму Боку прије њих, по цијену »макар и најжешћих борби«, како је говорио црногорски владика. Владика Петар сазива на брзу руку скупштину на Цетињу у циљу доношења коначне одлуке на заједничком савјетовању главара и народа. Скупштина је сдржана 27 II 1806 г. и одлучила је, у присуству изасланика руског вицеадмирала Сењавина, »да ће војевати не само против Француза, већ да ће да истјерају и Аустријанце из Боке, прије него што у њу уђу Французи«. Слиједићег дана (28 II) црногорске снаге, у потпуном споразуму са Русима, заузеле су Котор, Пераст, Херцегови и сва утврђења у Боки, а једна црногорско-руска извидница упућена је у правцу Дубровника за извиди стање у граду и да дозна »нешто појединости« о покрету трупа генерала Молитора. Једна руска поморска јединица стиже у Боку са посадом у јачини од 1500 људи, као претходница јаче јединице која се под командом Сењавина кретала према Боки.

Адмирал Сењавин је стигао у Котор 29 марта, одушевљено дочекан од присутних Црногораца и Бокеља на челу са владиком Петром I. Његова флота се кроз два дана појавила пред далматинским острвима и 11 априла заузела Корчулу после две дневне битке. Због све заоштреније ситуације, руска влада шаље у Боку још два ратна брода из Крфа (26 IV).

Да би што јаче придобио владикау Петра I за овај руски план у Боки, руски цар Александар I, писмом од 23 априла, одаје признање Црногорцима и Владици за »његово паметно управљање и за оданост Русији« и између осталог истиче: »Истрајте у овим начелима, проповиједајте ову истину и будите увјерени да ја нећу заборавити на указано усрдије Црногораца к Русији и да ћу порадити да дођу до благостања.«¹⁾

¹⁾ Душан Вуксан: Црна Гора, у 1806 години, Записи, књ. XX стр. 197.

Док су се овако развијали догађаји у Боки и јужној Далмацији, цар Наполеон I је упорно вршио притисак на бечку владу захтијевајући од ње да изврши одредбе Пожунског мира, пријетећи јој разним репресалијама. Са тим је била упозната и руска влада, али она није хтјела да попусти, него је наређивала Сењавину да остане непопустљив по питању тако важне војничке позиције каква је била Бока. И заиста, руска флота је стала још чешће да крстари поред далматинске обале, а осмог маја једна јака поморска јединица са посадом коју су сачињавали Руси и Црногорци, под командом Сењавина, прошла је поред Дубровника, зауставила се код острва Колочепа, одакле је продужила за Хвар, пратећи у стопу кретање француске војске.

За вријеме ове руско - црногорске демонстрације поред француских трупа, четрнаест бокешких општина сазвале су заједничку скупштину, на којој је одлучено да свака од њих формира по један одред од 112 војника и 72 резервиста, дакле скоро 3000 војника за борбу против Француза, ако са њима дође до борбе у Боки.

До првих борби са Французима дошло је код Цавтата (29 маја 1806). То је био увод у оштре сукобе и окршаје до којих је дошло убрзо исто код Цавтата. У почетку јуна 4000 Руса, Црногораца и Бокеља нападају на француски гарнизон у Цавтату и после вишеседмевне борбе Французи су отступили из Цавтата, изгубивши приликом повлачења генерала Делгорга. Французи су се повукли у Дубровник, гдје је генерал Лористон чекао појачања, опсједнут од мора и са сува снагама Руса, Црногораца и Бокеља.

За сво вријеме док су трајале борбе око Дубровника и док је Сењавин у опсједнутоме граду водио дуготрајне безуспјешне преговоре са генералом Лористоном о предаји француског гарнизона у Дубровнику, водили су се преговори између Француске, Аустрије и Русије у циљу да се изврше одредбе Псжунског мира и да се мирним путем преда Бока у руке француских трупа. Интервенцијом Енглеске у Петрограду руски цар Александар затезао је преговоре, али ипак, »обзиром на међународну ситуацију и на нејасно држање Аустрије« (како је повјерљиво говорио његов министар спољних послова), најзад је руска влада одлучила да пошаље свога делегата у Париз у циљу прецизирања услова споразума. У Париз је послат дипломата Убрил. И за то вријеме док су трајали преговори између Русије и Француске, Таљеран је 12 јуна 1806 г. обавијестио свога посланика у Цариграду Руфена да је »каторска ствар« завршена, додавши уз то »да је намјера његовог величанства да предузме потребне мјере да потчини Црногорце, да најури њиховог владику, да их разоружа и да их држи под строгим дисциплином«. ²⁾ Јављајући му ово Таљеран је хтио да зна како ће ово ултимати на Порту, која вјековима није успјела да потчини Црну Гору, и да је овим и другим обећањима привеже за Француску у

²⁾ Douchan Lekich: La politique exterieure de Pierre I Petrovitch, p. 192.

времену када се осјећало да правог мира не може бити између Русије и Француске. Тако је мислио и онда када је преговарао са Убрилом и тражио начин како да се ријешу »каторска ствар«, коју је Русија »затезала« и привукла на своју страну Црногорце и Боскеље у борбу против »снага његовог величанства француског цара«. Француски претставник хтио је на овај начин и да раздражи Порту због сарадње Црногораца и Карађорђевих устаничких снага.

Генерал Лористон још је био спсједнут у Дубровнику од стране Црногораца и Француска је све чинила да га ослободи од опсаде, а то је могла једино споразумом са Русима, чије су лађе стално крстариле дубровачким и боскељским водама. И када је требало преговарати о ситуацији у Дубровнику у вези са Лористоном, Сењавин је дуго одбијао да води те преговоре, тражећи неодложно предају француског гарнизона у Дубровнику. Најзад ипак је пристао, али постављајући услов да у свим тим преговорима учествује и црногорски владика Петар I. Конференција се одржала на броду у присуству Владике и више руских, црногорских и боскељских официра. Послије дуге дискусије одлучено је да се Руси повуку из Боке чим Лористон даде изјаву да је заузео Дубровник само код се донесе коначна одлука међу заинтересованим силама, али интервенцијом владике Петра ова одлука је поништена. Он је изјавио да не пристаје ни на какав споразум о евакуацији Руса из Боке прије него ступе Французи из Дубровника. Такав Владичин став измијенио је одмах ситуацију у преговорима и преговори су прекинути. Затегнутост између Француза с једне стране и Руса, Црногораца и Боскеља с друге стране у Боки и око Дубровника још је била врло велика, али до борби није долазило, јер се очекивало шта ће се одлучити на преговорима у Паризу. Али, иако је мир успостављен и у Паризу дошло до неког споразума и уговора, до правог споразума није долазило, него се вјеровало и у Паризу и Петрограду да споразум од 20 маја, који је склопљен у Паризу, неће бити ратификован. И заиста, Убрилов мир није ратификован, него су отпочела поново непријатељства наредбом руског цара Александра I од 31 јула 1806 године. Руски изасланик Санковски примио је цареву наредбу у августу и одмах је са њом упознао и владикау Петра. Тога истог дана Владика је одржао састанак народних главара у Котору (24 августа) на коме се поздравила одлука о настављању непријатељства, а у исто вријеме француски генерал Мармон и Лористон утврђују своје положаје у Цавтату и на улазу у Боку. Борбе су настављене и руско-црногорске снаге, које су бројиле, како је извјештавао Мармон, око 16.000 војника, наносиле су непријатељу тешке губитке.

30 децембра 1806 год. Турска је по наговору Француске објавила рат Русији, мотивишући објаву рата тиме да је Русија, тобоже, прекушила одредбе мира у Јаши-у и стално стварала планове да заузме Дарданеле. Између осталог, у објави рата Турска

је истицала и то да је »Русија истргла Црногорце и слала им грамаде само да Црногорци нанесу што више потешкоћа и штете узвишеној Порти.«

Тада су Боком управљали Санковски и владика Петар I. Пошто су рачунали на руску побједу у овом рату и на основу тога увјерења Петар I је стварао врло интересантан план: формирање једне »славјано-српске државе« на Балкану под покровитељством Русије. У вези са тим планом Владика је послао у Русију архимандрита Симеона Ивковића, кога је намјеравао поставити за владика Далмације, да упозна руску владу са тим планом, да га објасни и придобије руске политичке кругове да га прихвате.

План владике Петра, који је израђен на сигурној претпоставци руске побједи над Турцима и протјеривању Турака са Балкана као посљедица такве побједи (тако је то замишљао Владика) састојао се, углавном у овоме:³⁾ Кад се побиједи заједнички непријатељ — Турска, коначно је протјерати са Балкана и од свих земаља у сусједству Црне Горе створити једну државу. Црна Гора, као најзаслужнији дио те државе, морала би постати руководећа снага у њој, »која би управљала по правди и закону, тако да свако у њеној држави постане слободан и задовољан у братској љубави са Црногорцима.« У састав те државе да уђе, поред Црне Горе, проширене са Подгорицом, Спужем и Жабљаком још и Бока, Далмација, Херцеговина и Дубровник. Дубровник би био престоница те нове државе. Та држава би била под покровитељством Русије. Интересантно је напоменути да је владика Петар замишљао ту државу као републику, којој на челу треба да буде претсједник »један рођени Рус«, кога одреди руска влада, а за потпретсједника те републике желио је да постане он — црногорски владика и господар и да му због тога руски цар даде титулу кнеза и да га постави за свога првог тајног савјетника.

Руска влада се није ни освртала на овај план црногорског »повелитеља« Петра I и највјероватније је да је и Санковски био против њега, па је прије него је пошао у Русију архимандрит Ивковић писао против плана руској влади.

Послије битке код Фридланда, која је била 14 јуна 1807 г., Русија је била принуђена да закључи са Француском мир. До мира је дошло у Тилзиту (7 јула 1807), по коме је Француска добила Боку и одлучено да је Руси и Црногорци одмах напусте.

Трећим чланом Тилзитског мира Француска се обавезала да ће са Црногорцима као сусједима живјети у миру и то је било све што је руска влада хтјела да учини за Црну Гору у тој врло тешкој ситуацији у којој се нашао као савезник Русије, како у борби против Француза, тако и против Турске.

Руско-турски рат настављен је 10 априла 1809 године. Француско-руски мир и споразум који је из њега настао, био је лабав

³⁾ Douchan Lekich: Исто дјело, р. 204—205.

и знало се на објема странама да не може дуго трајати услед многих неријешених питања у односима између ове двије велике силе.

Црногорци као руски савезници у руско-турском рату од 1809 г. стално воде борбе са Турцима, а стално мотрећи на држање Француза у Бски, који су упорно настојавали да изграде један колски пут кроз Црну Гору и да на Цетињу поставе свога конзула као сталну везу са црногорским владиком.

Русија је са Турском закључила мир у Букурешту 16 маја 1812 г., који је ратификован у јулу исте године. До овог мира са Турском Русији је било нарочито стало и тежила је да што прије прекрати рат са Турском, због тога што су Наполеонове снаге већ биле прешле Дњепар.

У овој новој ситуацији, владика Петар I ствара план да присаједини Боку Црној Гори, јер је безгранично вјеровао у руску побједу над Французима и да ће послје тога Французи напустити Боку. Енглески пуковник Данез, који је на челу једне фрегате био допловио под Бар, хтио је наговорити Црногорце и њиховог владика на борбу у Бочи против Француза. Али, Владика се није хтио упустити у борбу прије него што дозна како се развија рат између Русије и Француске. Да би одбио пуковника Данеза, он му је поставио такве услове, које он није могао примити прије него се консултује са својом владом. И када је Владика дознао ситуацију на руском бојишту: повлачење француске војске из Москве и да се европске земље окрећу против Француске — Пруска, уговором од 28 фебруара 1813 год., баца се у наручје Русије, Аустрија, од дотадашњег сталног посредника, усудила се да објави рат Француској (12 августа 1813) — он се ријешо на одлучнију акцију. Док се он припремао, Енглези су већ били заузели већину далматинских острва и отпочели блокаду Дубровника, а Аустрија, послје прекида преговора у Прагу (18 августа 1813) послала војску у Илирију и уговором у Теплицу од 9 септембра 1813 г. створена је четворна коалиција за прогањање Наполеона према Паризу.

Упознат са свим овим, а пошто је умирио племена међу собом и прекинуо крвну освету, Владика је написао прокламацију народу да га упозна са новим развојем догађаја и да га позове у борбу за ослобођење Боке и њено уједињење са Црном Гором.

Одмах послје свог прогласа црногорски владика је извршио концентрацију своје војске и подијелио је на два дијела. Први дио своје војске под својом командом Владика је одвео на Будву (21 септембра 1813), а други под заповједништвом гувернадур Вукала Радоњића на Тројицу. Чим је ослободио Будву, Владика је послао из ње проглас »словенским и вазда славним и похвалним народима од провинције ксторске, дубровачке и далматинске«, позивајући их да се сложено дигну »против разоритеља све Европе«. У прогласу их потстиче на борбу и одлучност за уједињење са Црногорцима и завршава: »Сада немамо се од кога бојати ни страшити, него се сједините с вашом браћом Црногорцима да ваше ти-

ране затворимо у градове и да их уморимо глађу, како су они вас морили и да ослободимо ваша мјеста и села, докле наступе велике државе које ће нам дати руку помоћи и да крвнике ишћерамо између себе. Ја сам ево сада с Црногорцима готов у свако вријеме да се с вама саставим и ће највећи страх буде ја ћу бити с Црногорцима.«⁴⁾

Убрзо, послије крвавих борби, Бока је ослобођена од непријатеља и на скупштини у Доброти (10 новембра 1813) изгласава се уједињење Боке и Црне Горе у једну државу и формира се заједничка влада на челу са владиком Петром I као претсједником »уједињених провинција«. Већ су били послати изасланици код великих сила да потврде ову одлуку, а нарочито код руског цара, за кога је владика Петар I мислио да ће потврдити ову одлуку и да му неће моћи нико сметати у томе као побједнику у рату са Наполеоновом војском.

Док је Сава Пламенац, изасланик Владичин код руског цара, који се тада налазио у Паризу, чекао одговор на своју претставку, цар Александар I потписао је (20 маја 1814) овакву одлуку, коју је упутио владици Петру I:

»Послати од вас црногорски сердар Сава Пламенац пре-
дао ми је ваше писмо. Ја сам га разумио, а тако и од сердара, да
сте се у многим ратовима храбро показали. Но, будући сам ја
с божјом помоћи с мојим савезницима мир учинио, нијесам про-
пустио ни о народу бокелском промислити и тако смо из догово-
ра провинцију бокелску дали под крило аустријском цару као
најближем њеном сусједу. Знамо да сте и ви с вашим храбрим
Црногорцима помогли истјерати непријатеља из Боке, за то вам
јављамо, поради опште среће тамошњег народа, не само да не би-
сте забранили војсци аустриској у градове улазити, но и народ
бокелски савјетовати да нас послушају за срећу њихову и да се
неprotиве аустриском двору. Увјерите народ бокелски да ће он
сва права и преимућства њихова, која су од давних времена ужи-
вали, на исти начин потпуно уживати.«⁵⁾

Овакав поступак руског цара и руске владе силно је огорчио Владика и Црногорце. Они нијесу могли да схвате све то када су знали да су им Руси све обећавали док су им требали у борбама у Боки против Француза, када су им нудили Боку само да у борби издрже до краја. Када су прошле борбе и осигурана руска побједа над Наполеоновом војском »у коју су и Црногорци узидали 4000 својих храбрих соколова у борбама у Боки против истог непријатеља«, како је Владика истицао, Црногорци су преварени и остављени на милост и немилост Аустрији и Турцима, »да се сами сналазе како знају«, како их је иронично савјетовао ађутант царев.

⁴⁾ Douchan Lekich: Исто дјело, р. 251.

⁵⁾ Douchan Lekich: Исто дјело, р. 256.

На царев одговор Владика је одлучно протестовао и са њим и сви главари и народ које је у тој тешкој ситуацији позвао на скупштину. Тада је он написао и једно писмо цару из кога се јасно види какво је било расположење Владичино. То писмо гласи:

»Црногорски народ чувши из највишег рјешења вашег императорског величанства да је сусједна нам бокељска провинција уступљена Аустрији, изгубио је сву наду коју је из древних времена полагао на Русију и окривљује мене за своју несрећу због тога што је од 1711 године под мојим претходницима митрополитима из моје породице Петровића — Данила, Саве и Василија, као и од мене самог увијек био упућиван на непоколебљиву преданост Русији, и што је због таквог нашег руковођења често страдао и сада до своје највеће несреће доведен. Ја сам навучао на себе и на цио народ — продужује Владика у писму цару — срџбу сусједних држава, а нарочито Аустрије, једино због моје искрене привржености Русији, од које ме нијесу могли отргнути ни злато ни сребро, нити страшне промјене европских односа. Ја сам сузалио и нијесам жалио живот колико да је од трске, када је непријатељ рода људскога продро у вашу земљу, али пожар светѣ Москве обрадовао ме је у оним тужним околностима, јер сам предвиђао слом гордога бунтовника Европе. Ја и сада усред најтежих околности остајем у непоколебљивој вјерности вашем светлом престолу и са сузама у очима, у име цијелог мога народа, молим ваше императорско величанство, да нас прими у број својих поданика, јер ми у овом положају ни на који начин не можемо више опстати.«⁶⁾

Јагош Јовановић

⁶⁾ Douchan Lekich: Исто дјело, р. 274.